

PARRANDALARDA CHECHAK KASALLIGI PROFILAKTIKASI

Abduvakilov Sunnatullo Farxod o'g'li

*Samarqand davlat veterinariya meditsinasi,
chorvachilik va biotexnologiyalar universitetining
Toshkent filiali talabasi*

Jurayev Alijon Sherali o'g'li

*Samarqand davlat veterinariya meditsinasi,
chorvachilik va biotexnologiyalar universitetining
Toshkent filiali talabasi*

Xo'jaxonov Shoxruxxon Idrisxo'ja o'g'li

*Samarqand davlat veterinariya meditsinasi,
chorvachilik va biotexnologiyalar universitetining
Toshkent filiali v.f.f.d., (PhD), ilmiy rahbar*

Annotatsiya. Mazkur maqolada parrandalarda chechak kasalligining etiologiyasi, epizootologiyasi, klinik kechishi, patologoanatomik belgilari hamda davolash va profilaktika choralari ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Parrandalar chechagi Avipoxvirus tomonidan qo'zg'atiladigan yuqumli virusli kasallik bo'lib, parrandachilik xo'jaliklarida mahsuldorlikning pasayishiga va sezilarli iqtisodiy zarar yetkazilishiga olib keladi. Kasallikni nazorat qilishda kompleks veterinariya-sanitariya tadbirlari va vaksinalashning muhim ahamiyati asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: parrandalar chechagi, Avipoxvirus, virusli infeksiya kasallik, epizootologiya, klinik belgilari, profilaktika, vaksinalash.

Аннотация. В статье проведён научный анализ этиологии, эпизоотологии, клинического течения, патологоанатомических изменений, а также методов лечения и профилактики оспы птиц. Оспа птиц является заразным вирусным заболеванием, вызываемым Avipoxvirus, и наносит

значительный экономический ущерб птицеводческим хозяйствам за счёт снижения продуктивности и повышения падежа. В работе обоснована важность проведения комплексных ветеринарно-санитарных мероприятий и вакцинации в системе профилактики данного заболевания.

Ключевые слова: оспа птиц, Avipoxvirus, вирусное инфекционное заболевание, эпизоотология, клинические признаки, профилактика, вакцинация.

Kirish. Parrandachilik qishloq xo'jaligining muhim tarmoqlaridan biri bo'lib, aholining oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Parrandalar orasida keng tarqalgan yuqumli kasalliklar ushbu sohaning rivojlanishiga jiddiy to'sqinlik qiladi. Shunday kasalliklardan biri parrandalarda chechak kasalligi bo'lib, u yuqori yuqumliligi, uzoq davom etuvchi klinik kechishi va katta iqtisodiy zarar yetkazishi bilan tavsiflanadi.

Parrandalar chechagi Poxviridae oilasiga mansub Avipoxvirus tomonidan qo'zg'atiladigan virusli infeksiya kasallik hisoblanadi. Kasallik teri va shilliq qavatlarning zararlanishi, mahsuldorlikning pasayishi hamda ayrim hollarda parrandalar o'limiga olib kelishi bilan namoyon bo'ladi. Kasallik asosan sanitariya-gigiyena qoidalariga rioya qilinmagan xo'jaliklarda keng tarqaladi.

Mazkur mavzuning dolzarbligi parrandachilik xo'jaliklarida chechak kasalligini o'z vaqtida aniqlash, uning oldini olish va samarali profilaktika choralarini ishlab chiqish zarurati bilan izohlanadi. Ushbu ishda parrandalarda chechak kasalligining etiologiyasi, epizootologiyasi, klinik belgilari hamda profilaktik choralar yoritib beriladi.

Chechak kasalligi qo'zg'atuvchisi va tarqalishi. Parrandalarda chechak kasalligining qo'zg'atuvchisi Poxviridae oilasiga mansub Avipoxvirus hisoblanadi. Ushbu virus katta hajmli, DNK saqlovchi viruslar guruhiga kirib, asosan epiteliy hujayralarini zararlaydi. Avipoxvirus tashqi muhit omillariga nisbatan chidamli

bo‘lib, qurigan qobiq va ifloslangan buyumlarda uzoq vaqt saqlanib qolish xususiyatiga ega.

Kasallikning tarqalishi epizootologik jihatdan keng bo‘lib, parrandachilik xo‘jaliklarida tez yoyilishi bilan tavsiflanadi. Virus sog‘lom parrandalarga asosan teri va shilliq qavatlarning shikastlangan joylari orqali kiradi. Chechak kasalligining tarqalishida qon so‘ruvchi hasharotlar (chivinlar, kanalar) muhim rol o‘ynaydi va ular mexanik tashuvchi sifatida xizmat qiladi.

Shuningdek, kasallik:

- kasal parranda bilan bevosita aloqa qilish orqali,
- ifloslangan yem va suv orqali,
- parvarish jihozlari va inventarlar vositasida

yuqishi mumkin. Sanitariya-gigiyena qoidalariga rioya qilinmagan, parrandalar zich joylashtirilgan xo‘jaliklarda kasallik tez va ommaviy tarqaladi. Ayniqsa yosh parrandalar chechak kasalligiga nisbatan sezgir bo‘lib, ularda kasallik og‘ir kichadi.

Klinik belgilari. Parrandalarda chechak kasalligi ikki shaklda kechadi: teri (quruq) shakli va shilliq (nam) shakli.

1. Teri (quruq) shakli

Toj, soqol, ko‘z atrofida va oyoqlarda qalinlashgan tugunchalar paydo bo‘ladi.

Tugunchalar keyinchalik qobiq hosil qiladi va asta-sekin tushib ketadi.

Parranda ozib ketadi, ishtaha pasayadi va faolligi kamayadi.

2. Shilliq (nam) shakli

Og‘iz bo‘shlig‘i, halqum, hiqildoq va nafas yo‘llarida oq-sariq parda va tugunchalar hosil bo‘ladi.

Nafas olish qiyinlashadi, shilliq qavat shikastlanishi tufayli og‘izdan qon va yiring ajralishi mumkin.

Og‘ir holatlarda parrandalar bo‘g‘ilish va o‘lim xavfiga duch keladi.

Zararli oqibatlar. Mahsuldorlikning pasayishi: tuxum berish va go‘sht o‘sishi sekinlashadi.

Parrandalarning o‘limi: yosh parrandalarda kasallik ko‘pincha og‘ir kechadi va o‘lim xavfi yuqori.

Iqtisodiy zarar: kasallik parrandachilik xo‘jaliklarida sezilarli moliyaviy yo‘qotishlarga olib keladi.

Ikki tomonlama infektsiya xavfi: shikastlangan teri va shilliq qavat orqali bakterial yoki zamburug‘li infektsiyalar rivojlanishi mumkin.

Shuning uchun parrandalarda chechak kasalligini tez aniqlash, kasal parrandalarni izolyatsiya qilish va profilaktik choralarga rioya qilish muhim ahamiyatga ega.

Nafas tizimiga tasiri. Parrandalarda chechak kasalligi nafas tizimiga sezilarli salbiy ta’sir ko‘rsatadi, ayniqsa shilliq (nam) shakli bo‘lgan hollarda. Bu ta’sir bir necha jihatlarida namoyon bo‘ladi:

1. Shilliq qavatlarning zararlanishi

Og‘iz bo‘shlig‘i, halqum, hiqildoq va nafas yo‘llari shilliq qavatlari virus tomonidan zararlanadi.

Shu sababli parda va tugunchalar hosil bo‘lib, nafas yo‘llari torayadi.

2. Nafas olish qiyinlashishi

Zararlanish tufayli parrandalar qisqa va tez nafas oladi, nafas olish qiyinlashadi. Og‘ir hollarda bo‘g‘ilish va o‘lim xavfi mavjud.

Vaksinalash. Parrandalarda chechak kasalligi yuqori yuqumli virusli kasallik bo‘lgani uchun profilaktika eng samarali usul hisoblanadi. Asosiy vosita — vaksinalash.

Vaksinalash usullari

Teri orqali: tirik yoki susaytirilgan virusli vaksina parrandaning qanot yoki oyoq bo‘g‘imiga kiritiladi.

Suyuq vaksina: laboratoriya tayyorlagan suyuq vaksina veterinariya mutaxassisi nazorati ostida qo‘llanadi.

Vaksinalash vaqti

Yosh parrandalarda hayotning 6–8 haftaligida birinchi emlash amalga oshiriladi.

Keyingi emlashlar xo‘jalik sharoitiga va epidemiologik vaziyatga qarab belgilanadi.

Natija

Vaksinalash parrandalarda immunitetni 2–3 hafta ichida hosil qiladi va kasallikdan himoya qiladi.

Shu bilan birga, sanitariya-gigiyena qoidalariga rioya qilish va karantin tadbirlari kasallikning tarqalishini yanada kamaytiradi.

Bioxavfsizlik choralari. Parrandalarda chechak kasalligini oldini olishda bioxavfsizlik choralari asosiy profilaktika vositasidir. Ushbu choralarga quyidagilar kiradi:

1. Karantin va cheklash

Yangi kelgan parrandalarni alohida karantin hududida 2–4 hafta ushlab turish. Kasal yoki shubhali parranda aniqlansa, darhol izolyatsiya qilish va zarur davolash choralari ko‘rish.

2. Sanitariya-gigiyena qoidalariga rioya qilish

Parranda uylarini, yem va suv idishlarini muntazam dezinfektsiya qilish.

Xo‘jalikni toza saqlash, ifloslangan qoldiqlarni tezda yo‘q qilish.

Ishchi xodimlar uchun alohida kiyim va oyoq kiyimlardan foydalanish.

3. Hasharot va vektorlarni nazorat qilish

Chivin, kana va boshqa qon so‘ruvchi hasharotlar chechak virusini tarqatishda muhim rol o‘ynaydi.

Shu sababli hasharotlarga qarshi vositalar bilan muntazam kurash olib borish zarur.

4. Tashqi kirishlarning cheklanishi

Xo‘jalikka tashqi parrandalarni, asbob-uskunalarini yoki odamlarni kiritishdan oldin dezinfektsiya va karantin qoidalariga rioya qilish.

Kasallik tarqalishining oldini olish uchun parrandachilik xo'jaligi hududiga tashqi hayvonlar kirishini cheklash.

Xulosa. Parrandalarda chechak kasalligi yuqori yuqumli virusli kasallik bo'lib, Avipoxvirus tomonidan qo'zg'atiladi. Kasallik teri va shilliq qavatlarda toshmalar, og'iz va nafas yo'llarida shikastlanishlar, shuningdek ovqat hazm qilish tizimi va umumiy organizm holatining buzilishiga olib keladi. Kasallik oqibatida mahsuldorlik pasayadi, yosh parrandalarda o'lim xavfi yuqori bo'ladi va xo'jaliklarda sezilarli iqtisodiy zarar yuzaga keladi.

Kasallikni nazorat qilishda vaksinalash, sanitariya-gigiyena qoidalariga rioya qilish, karantin tadbirlari va hasharotlar bilan kurashning birgalikdagi qo'llanilishi muhim ahamiyatga ega. Bunday choralarning samarali amalga oshirilishi parrandachilik xo'jaliklarida chechak kasalligi tarqalishining oldini olish va parrandalarning sog'lom o'sishini ta'minlash imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Худжамшукуров, А. Н. (2021). ТОВУҚ АСКАРИДИОЗИДА АСКАЗИН АНТИГЕЛЬМИНТИГИНИ ҚЎЛЛАШ НАТИЖАЛАРИ. *Интернаука*, (8-3), 44-46.
2. Nurmamatovich, K. A., & Ogli, K. S. I. (2021). Effects of drugs on blood indicators in mixing chicken eimeriosis and pullorosis. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(5), 615-617.
3. Maxamadaliyeva, M. U., Abduhalilova, G. I., & Xo'jaxonov, S. I. (2023). BRUTSELLYOZ VA UNING LABORATORIYA DIAGNOSTIKASI. *INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION*, 2(15), 41-47.
4. Давлатов, Р. Б. (2023). ТОВУҚ КОЛИБАКТЕРИОЗИ (АДАБИЁТЛАР ШАРХИ). *INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, 3(26), 107-111.

5. Давлатов, Р. Б., & Бердиев, Х. Р. (2021). ТОВУҚ КОЛИБАКТЕРИОЗИНИНГ КИМЁПРОФИЛАКТИКАСИДА ОФЛОСАННИНГ САМАРАДОРЛИГИ. *Вестник Ветеринарии и Животноводства*, 1(1).

6. Бердиев, Х. Р., & Давлатов, Р. Б. (2021). Эффективность Enrovit-O при химической профилактике колибактериоза цыплят.

7. Berdiyevich, D. R. (2023). METHODS OF DIAGNOSIS OF CHICKEN COLIBACTERIOSIS. *AGROBIOTEXNOLOGIYA VA VETERINARIYA TIBBIYOTI ILMIY JURNALI*, 2(4), 9-13.

8. G'oyipova, M. T. E., Xo'jaxonov, S., & Avliyoqulov, M. (2022). VETERINARIYA SOHASINING CHORVACHILIKNI RIVOJLANTIRISHDAGI O'RN VA TAMOIYILLARI. *Journal of Integrated Education and Research*, 1(4), 238-240.

9. Oglu, K. S. I., Zayniddinovich, Z. R., & Oglu, R. J. K. (2022). Review of the literature on sepsis in calves and measures to prevent it.

10. Davlatov, R., Xujaxonov, S., & Berdiyev, X. (2021). ЭФФЕКТИВНОСТЬ ОФЛОСАНА В ХИМИЧЕСКОЙ ПРОФИЛАКТИКЕ КОЛИБАКТЕРИОЗА КУРИЦ. *Вестник ветеринарии и животноводства (ssuv. uz)*, 1(1).

11. Oglu, K. S. I., & Qizi, K. B. A. (2022). Measures For The Prevention Of Diseases Caused By Disorders Of Bee Nutrition And Feeding Conditions. *Academicia Globe*, 3(03), 5-8.

12. Zayniddinovich, Z. R. (2022). REVIEW OF THE LITERATURE ON SEPSIS IN CALVES AND MEASURES TO PREVENT IT. *Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning*, 3(1), 1-4.

13. Oglu, K. S. I., Oglu, Y. O. A., & Oglu, J. S. H. (2021). Viral hemorrhagic fever of rabbits ("hemorrhagic pneumonia", "necrotic hepatitis").

14. Subxonovich, H. P., Ergashevna, G. M., & Ogli, K. S. I. (2021). Distribution of helminthosis diseases of one-hoed animals. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(10), 880-883.

15. Mahamadaliyeva, M. U., & Agamurodov, O. A. (2021). MEASURES FOR TREATMENT AND PREVENTION OF DISPEPS DISEASE IN CALVES. *Ученый XXI века*, (10 (81)), 12-14.

16. Xo‘jaxonov, S., Xo‘jaxonova, M., & Davlatov, R. (2023). TOVUQ EYMERIOZINING KIMYOPROFILAKTIKASIDA SAMARALI EYMERIOSTATIKLARNI ANIQLASH. *Евразийский журнал медицинских и естественных наук*, 3(4 Part 2), 75-78.

17. Abduhalilova, G. I., Makhamadaliyeva, M. U., & Khojakhonov, S. I. (2023). FISH BRANCHIOMYCOSIS PREVENTION MEASURES. *International Bulletin of Applied Science and Technology*, 3(4), 247-252.

18. G‘aniyev, S. S., & Xo‘jaxonov, S. I. (2023). VETERINARIYA LABORATORIYALARIDA SUTNI VETERINARIYA SANITARIYA EKSPERTIZADAN O‘TKAZISH TALABLARI. *Scientific Impulse*, 1(8), 586-592.

19. Davlatov, R. (2021). Товуқ колибактериозининг кимёвий профилактикасида антибиотикларнинг самарадорлиги. *Scienceweb academic papers collection*.

20. Davlatov, R. (2021). Бройлер жўжаларида айрим антибиотикларнинг самарадорлик кўрсаткичлари. *Scienceweb academic papers collection*.

21. Xo‘jaxonov, S., Xo‘jaxonova, M., & Davlatov, R. (2023). PARRANDACHILIK XO‘JALIKLARIDA YUQUMLI KASALLIKLARNI OLDINI OLISH CHORA TADBIRLARI. *Евразийский журнал медицинских и естественных наук*, 3(5), 77-84.

22. Ibrohimov, U. D., Maxamadaliyeva, M. U., & Xo‘jaxonov, S. I. (2023). OTLARDA OSHQOZON-ICHAK TIZIMI

PATOLOGIYASI. *AGROBIOTEXNOLOGIYA VA VETERINARIYA TIBBIYOTI ILMIY JURNALI*, 2(4), 32-39.

23. G'aniyev, S. S. (2023). VETERINARIYA SANITARIYA EKSPERTIZASI LABORATORIYALARIDA SHAKAR ASALI HAMDA SHAKAR QO'SHILGAN ASAL MAHSULOTLARINI ANIQLASH. *AGROBIOTEXNOLOGIYA VA VETERINARIYA TIBBIYOTI ILMIY JURNALI*, 2(4), 66-69.

24. Davlatov, R. (2023). TO DETERMINE THE EFFECTIVENESS OF ANTIBIOTICS IN PREVENTING CHICKEN COLIBACTERIOSIS BASED ON EXPERIMENTS. *Scienceweb academic papers collection*.

25. Berdievich, D. R. (2023). PARRANDA ZOTLARI. ZOTLAR KLASSIFIKATSIYASI. *Journal of Integrated Education and Research*, 2(4), 74-80.

26. Berdievich, D. R. (2023). BROYLER JO 'JALARI SAQLANADIGAN BINOLARNI TAYYORLASH. *Journal of Integrated Education and Research*, 2(4), 68-73.

27. Doniyorjon o'g, I. U. B. (2023). QO 'YLARDA PARAZITAR KASALLIKLARNI KELIB CHIQISHINI OLDINI Olish CHORA TADBIRLARI. *Scientific Impulse*, 1(10), 241-250.

28. Doniyorjon o'g, I. U. B. (2023). OTLARDA MANQA KASALLIGINI DAVOLASH VA UNI OLDINI Olish CHORA TADBIRLARI. *Scientific Impulse*, 1(10), 251-260.

29. Murodjon Turg'un o'g, A., & Ergashevna, G. O. M. T. (2023). ASALARI KASALLIKLARI VA ULARNI OLDINI Olish CHORA TADBIRLARI. *Научный Фокус*, 1(1), 122-131.

30. HUDUDIDAGI, V. S. E. L. B., BO, A. S. U. S. M., BAHOLASH, Y., & G'aniyev, S. S. (2023). VETERINARIYA SANITARIYA EKSPERTIZASI LABORATORIYALARIDA BOZOR HUDUDIDAGI ASAL SIFATINI UNDAGI

SUV MIQDORI BO ‘YICHA BAHOLASH. Journal of Integrated Education and Research, 2(10), 46-48.

31. Xo‘jaxonov, S. I., & Sharopov, A. U. (2023). IQTIDORLI TALABALAR BILAN ISHLASHNI TASHKIL ETISHNING ASOSIY VAZIFALARI. Journal of Integrated Education and Research, 2(8), 33-36.

32. Berdiyevich, D. R. (2023). QORAMOLLAR SISTISERKOZINING KELIB CHIQISHI, DAVOLASH VA OLDINI Olish CHORA TADBIRLARI. *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi*, 10(1), 23-30.

33. Berdiyevich, D. R. (2023). GELMINTOZLARGA TASHXIS QO ‘YISH USULLARI. *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi*, 10(1), 3-13.

34. Berdievich, D. R. (2023). PARAZITLARGA QARSHI KURASHISH CHORA-TADBIRLARI. *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi*, 10(1), 14-22.

35. Шамсиддинович, Ф. О., & Эргашевна, Ф. М. (2023). МИКОТОКСИКОЗЛАР ВА УЛАРДАН АЖРАЛАДИГАН ТОКСИНЛАРНИНГ ҲАЙВОНЛАР ОРГАНИЗМИГА ТАЪСИРИ. *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi*, 11(2), 108-115.

36. Murodjon Turg'un o'g, A. (2023). RESULTS OF LABORATORY ANALYSIS OF MEAT SAMPLES SUSPECTED OF TUBERCULOSIS. *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi*, 11(2), 95-100.

37. Ergashevna, G. O. M. T. (2023). TUBERKULYOZGA GUMON QILINGAN QORAMOLLARDAN OLINGAN SUT TARKIBIDAGI MIKROORGANIZMLARNI ANIQLASH. *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi*, 11(2), 101-107.